

אתר אינטרנט
"ארץ זוכרת יושביה"
תיעוד הנצחות חללי טרור ופעולות איבה

December 15, 2007

תוכן עניינים

3	סיפורו של האתר	
3	איך הכל התחיל	1.
4	תחילתו של האתר	2.
5	מהי הנצחה?	3.
7	הנצחה בישראל	4.
8	התחקיר לקראת בניית האתר	5.
10	עזרה ואחדות	6.
10	התרשמות אישית מאנדרטאות	7.

December 15, 2007

סיפורו של האתר

1. איך הכל התחיל

ביום רביעי החמישי במרץ 2003 יצאו מבית הספר אורט "חנה סנש" בחיפה חבורה של תלמידים. בחבורה היו שני בנים ושלוש בנות. הם צעדו לעבר תחנת האוטובוס הקרובה. הם כיוונו לאוטובוס מספר 37 אשר יקח אותם לאחזזה בדרך לביתם. בתחנה היו שני אוטובוסים מספר 37, הראשון עמוס לעייפה בתלמידי בית ספר ויצ"ו הסמוך ששחררו באותו יום מספר דקות מוקדם מן הרגיל.

החבורה פנתה לאוטובוס השני. אחד הבנים הציץ פנימה וראה מישהו אשר הוא רב איתו בעבר ואינו מדבר איתו, הוא פרש מן החבורה וחיכה לאוטובוס הבא. בדרך התלבטו הבנות האם לעצור ו"לחטוף" ארוחה קלה ואיפה. לאחר דיון קצר החליטו הבנות להעדיף את מרכז הכרמל. הן שאלו את אסף אם הוא בא איתן, אסף ענה כי הוא עייף וכי הוא ממשיך הביתה. אורטל חברתו נישקה אותו לשלום, אסף הבטיח להתקשר אליה מאוחר יותר.

לאחר מכן התקשר לחברו דניאל לשאול מה קורה ומה עושים שיחת חולין של שתי דקות. כעבור מספר דקות בשעה שתיים, שתיים עשרה דקות ושלושים ושתיים שניות ולאחר שעבר האוטובוס שתי תחנות נוספות, בכניסה לשכונת כרמליה אירע הפיצוץ אשר נשמע בכל רחבי הכרמל בחיפה.

אסף נהרג במקום.

אסף הוא הבן שלי ומאז אותו רגע חיינו השתנו לחלוטין. לאחר ימי השבעה משנותרנו לבדנו חושבים מה ילד יום ואיך ממשיכים, דבר אחד היה ברור, צריך להנציח את אסף כדי שהדורות הבאים יוכלו ללמוד עליו ולדעת משהו עליו ויוכלו לומר אנחנו מכירים את הילד הזה. הדבר הראשון שעשינו היה לתכנן את המצבה שעל קברו. מכיוון שהעיסוק החביב על אסף בחודשים שקדמו למותו היה גלישת הגלים, מכיוון שרבות מתוכניותיו לעתיד היו קשורות בגלישת הגלים הרי שהקמנו מעל קברו מצבה אשר תסמל את אהבתו זו ותהווה הנצחה ותלמד משהו עליו לדורות הבאים.

December 15, 2007

המצבה נבנתה כשלושה גלי ים נשברים אל גלשן אבן שחור, כך יגלוש לו אסף לנצח נצחים. כך אנחנו נזכור אותו, כך אנו רוצים שכולם יזכרו אותו.

2. תחילתו של האתר

לזכור ולא לשכוח זה הנושא המרכזי אותו אתר זה מביא.

במהלך העבודה על האתר ועיצוב המידע עלה גם נושא בחירת השם לאתר, השקעתי הרבה מחשבה באיזה שם יכול אתר שכזה לשאת. לאחר התייעצויות עם אנשים וחברים השם הקולע ביותר הגיע דווקא מהבית, אשתי לאה, אמא של אסף הציעה "ארץ זוכרת יושביה". מי שמכיר את לאה יודע כי השם הזה מהווה את תמצית האופטימיות חסרת התקנה שלה. מצד שני השם הזה גם מסמל הכי טוב את שההנצחה מבטאת. משפחה שאיבדה את היקר לה מכל, משפחה שמה שמסמל את שעברה הוא דווקא "ארץ אוכלת יושביה" אותה משפחה תורמת לחברה שסביבה בצורת ההנצחה, בגן משחקים, מגרש ספורט, חדר מחשבים או באנדרטה מעוצבת אשר מעשירה את הסביבה

December 15, 2007

באלמנט אומנותי, תרומת המשפחה ניתנת לחברה תמורת הזכרון. מחיר סביר לאותם בני מזל בחברה אשר להם לא קרה הנורא מכל ולא איבדו בן משפחה, כל שהם צריכים זה לזכור.

"ארץ זוכרת יושביה", אמרנו.

למשפחת השכול ההנצחה היא צורך כמעט בלתי נשלט, הרי מה נשאר אחרי ילדינו שהלכו? הרי הילדים לא הספיקו להטביע את חותמם על העולם לא השאירו אחריהם מפעל חיים ולא המצאות משנות עולם. בקושי פילסו את דרכם בעולם ההתבגרות וחלק אפילו לא החליטו מה יהיו כשהיו גדולים. ההנצחה במקום הפיגוע, בבתי הספר, בגני משחקים, בכיכרות, באינטרנט, בבתי הכנסת ובמקומות נוספים מאפשרת לאנשים שלא הכירו את הנרצחים להכירם ללמוד עליהם והכי חשוב לזכור אותם.

צורות ההנצחה יכולות להיות שונות ומגוונות, בגדלים שונים, בצבעים שונים בעלי אופי שונה כיון שכל אחד מנציח בדרכו כל אחד מנציח למען מטרה אחרת, ההנצחה היא בחירתה של המשפחה החברים והקרובים, תפקידה של המדינה לאפשר את ההנצחה, לעודד הנצחה, להכיר בערך החינוכי הטמון בהנצחה ובערך לעתיד כל תושבי המדינה.

בעוד עשר או עשרים שנה ואפילו יותר יהיו תושבים שילכו ברחובות ימתינו לאוטובוס או שישבו ליד קיר זכרון או ליד אנדרטה, וכך יחרטו שמות הנרצחים בזכרונם, כך יוכרו ילדינו ובני משפחותינו על ידי דורות של תושבים וילדים שאולי טרם נולדו.

הבחירה בהנצחה מאפשרת למשפחה לזכור ולהזכיר אך גם מאפשרת לחזור ולנתח את תכונות יקירה שאיננו עוד, מה אהב? מה מייצג אותו הכי טוב? איך היה רוצה להנציח עצמו? התהליך כולו נותן אפשרות למצוא זוויות חדשות שלא נראות ממסלול החיים הנורמלי ומתגלות רק לאחר מותו של אדם.

3. מהי הנצחה?

מהי הנצחה? איך מסבירים מהי הנצחה? לפעמים כשקשה להסביר במילים אפשר לעשות זאת בתמונות.

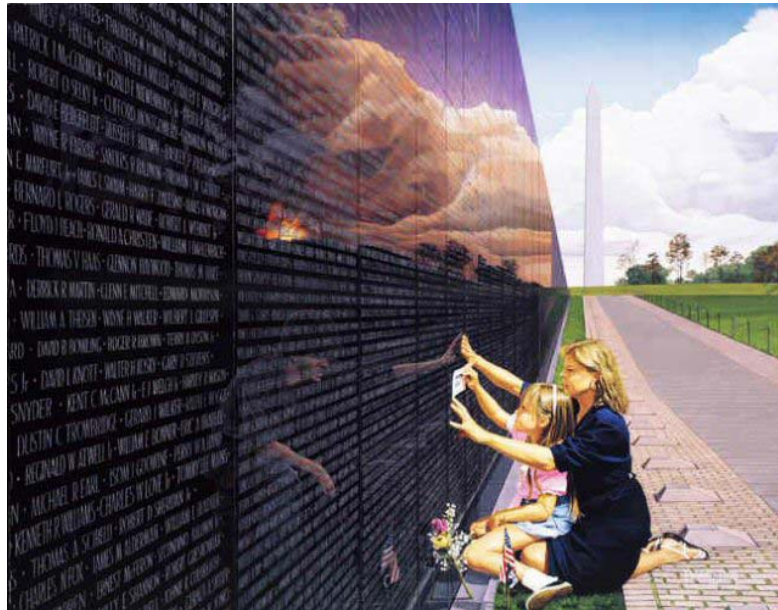
במהלך שיטוטי באינטרנט מצאתי ציור אשר איני יודע מי צייר אותו אך לדעתי מסביר בצורה הטובה ביותר מהי הנצחה, כבר נאמר ציור אחד שווה אלף מילים.

בציור רואים אמא וילדה יושבות ליד האנדרטה לזכר חללי מלחמת ויטנאם בבירת ארה"ב, וושינגטון די.סי. האמא והילדה משעינות את ידיהן על הקיר.

ההשתקפות בקיר אינה של האם והילדה, ההשתקפות בקיר היא של האבא והבעל בשדות וייטנאם, מצד אחד של וושינגטון, שמיים כחולים עננים לבנים ומזג אוויר בהיר, מצד שני ענני עשן ופיצוצים של וייטנאם. גם האב והבעל מניח את ידו על הקיר מולן והם כאילו נוגעים זה בזה מהמרחק האינסופי של כאן ושם, מהמרחק האינסופי של החיים והמוות, מהמרחק האינסופי שבין זכרון ושכחה.

תמונה זו מסבירה לכל מהי הנצחה, כאשר אנו מניחים את ילדינו על קיר הזכרון או האנדרטה אנו מרגישים את יקירנו בצד השני, אותו חוט דק עד כדי שקיפות שנמשך מאיתנו אל בנו נשאר מחובר רק כי נשמתו חיה איתנו ורק כי זוכרים אותו ואת קיומו. רק מי שאיבד בן או בת או בן משפחה קרוב יודע כי המגע בקיר נענה מהצד השני במגע, רק אנחנו יודעים כי יקירנו חיים כל עוד הם זכורים.

December 15, 2007

כתב כבר הסופר המפורסם גבריאל גרסיה מרקס, בהתייחסו למוות הטבעי "המוות לא בא עם הזקנה, המוות בא עם השכחה."

ההנצחה באה למנוע את השכחה. ההנצחה באה למנוע את סופיות המוות.

כשבאים לעסוק בנושא ההנצחה, צריך להבדיל בין סוגי הנצחה שונים, הנצחה ממלכתית – למשל אתר ההנצחה המרכזי לחילי הטרור באנדרטה בהר הרצל בירושלים. הנצחה ציבורית ועירונית – למשל גן נפגעי הטרור בכפר סבא או האנדרטה המרכזית בעפולה. והקטגוריה האחרונה, הנצחה פרטית – למשל משפחה הרוצה לקרוא גן משחקים שכונתי או מגרש ספורט על שם יקירה.

ההנצחה הפרטית מתחלקת לשני סוגים עיקריים, הנצחה פעילה והנצחה סבילה. הנצחה פעילה היא בניית או קריאת גן משחקים, מגרש ספורט, חדר מחשבים או ספרייה על שם יקירם. הנצחה סבילה היא הקמת אנדרטה והעמדתה במקום בו ניתן רק לצפות בה ולהתרשם ממנה. למרות היותה הנצחה סבילה הרי שיש בה תועלת רבה לחברה, אנדרטה בצורת פסל מוסיפה לעושר האומנותי של החברה ומוסיפה ליופי של המקום בו היא מוצבת להנאתם של תושבי המקום כולם.

כלל ההבדל המשמעותי הוא שהנצחה ממלכתית או ציבורית ועירונית עוסקת באירועים בעלי אופי ציבורי רחב, אירוע המביא ציבור גדול להרגיש צורך להנציח בו את נפגעי האירוע. ואילו הנצחה פרטית היא הנצחה לבודד שמונצח על ידי משפחתו או חבריו.

הבדל משמעותי נוסף הוא שהנצחה ממלכתית או ציבורית ועירונית ממומנת על ידי המדינה או הרשות המקומית, ההנצחה הפרטית לעומת זאת ממומנת על ידי המשפחות מכספי המשפחה ותרומות. ניתן לראות את ההבדלים בכספים המושקעים בהנצחות השונות כאשר ההנצחות הממלכתיות והעירוניות הן פשוטות וזולות יחסית ואילו ההנצחות הפרטיות מהוות לעיתים פרויקטים העולים מאות אלפי שקלים.

December 15, 2007

כאשר מדובר באירועים טרגיים כמו תאונה או פיגוע, לציון מקום האירוע עצמו יש חשיבות עילאית עבור המשפחה, שהרי המקום בו נהרגו היקירים אין קדוש ממנו, שם נפרדה הנשמה מן הגוף.

4. הנצחה בישראל

מאז ומתמיד חונכו דורות של ישראלים על אנדרטאות כמו המשוריינים בשער הגיא ובשנים האחרונות המדינה עצמה מראה ומנסה לחנך לחשיבות ציון המקום בשולחה את הנערים והנערות למחנות המוות בפולין לראות ולהתרשם. ולכן כאשר הפולנים מודיעים שוב כי בכונתם לצמצם את אתר הנצחה באושוויץ לטובת מרכז קניות קמה סערה בארץ מאחרון האזרחים ועד ראש הממשלה.

משרד הבטחון הבין את חשיבות ציון המקום מזמן ועורך לחיילים צעירים סדרות חינוך וביקורים בשדות קרב ואתרי לחימה. בדומה גם המקומות בעיר בהם נרצחו עשרות מתושבי וילדי העיר חייבים להיות מונצחים בצורה מכובדת שתאפשר לדורות הבאים להגיע להתרשם להתייחד ולזכור. אנדרטאות מרכזיות החלו להופיע בשנים האחרונות אך ועדיין אינן חזון נפרץ. נכון שקל יותר להקים אנדרטה מחוץ לעיר במקום המרוחק מכל ישוב, שם אין שכנים שיפריעו. אין צורך באישורים מיוחדים.

אך גם בתוך העיר ניתן להקים אתרים מרשימים אשר יוסיפו לעיר לחזותה ולמורשת שלה. הנוף האורבני מכתובת אילוצים ותנאים איתם חייבים המומחים להתמודד בבואם לתכנן אתר הנצחה. על סמך ההנצחות הקיימות בערים היום ניתן להגיד כי ניתן להקים אנדרטה עירונית מכובדת המשתלבת בנוף האורבני מסביב ומהווה זכרון ראוי למשפחות ואלמנט אומנותי מכובד לשאר האנשים העוברים וחיים במקום.

בבואנו לדון בהנצחות עלינו להסתכל מעבר לגבולות המדינה ולהתרשם מצורות הנצחה המקובלות במדינות תרבותיות, אין אנו היהודים נוהגים להעמיד פסלים בחוצות או ליצור דמויות חקוקות בחומר. אך ניתן ללמוד הרבה ממנהג עמים אחרים שתרבותם בארצם ותיקה משלנו בארצנו מאז קום המדינה.

כל המטייל בבירת ארצות הברית, וושינגטון די סי אינו יכול שלא להתרשם מאנדרטות לזכר נשיאים וגם מאנדרטות לזכר חיילים הרוגי מלחמות קוריאה וויטנאם.

כאשר כל אחד מאיתנו מטייל בעיר אירופאית טיפוסית וחולף על פני האנדרטות הפסלים וציוני המקום הפרוסים ברחבי העיר הוא מרגיש לבטח תחושה עילאית של ספיגת תרבות וכבוד לתושבי העיר הזוכרים את אלו שאינם ומוקירים את ההיסטוריה של עמם.

ערך הנצחה הוכר מתחילת הימים ובאופן טבעי הבינו דורות של ישראלים כי בזכרון טמון כח, כח של עם הרוצה לנצח. לא לחינם המילה לנצח (For ever) והמילה לנצח (To win) כתובות אותו הדבר כמו אומרות אותו הדבר.

אתרי הנצחה רבים מתחילים כמקומות של כאב אבל עם חלוף הזמן הופכים ממוקדים של כאב למוקדים של גאווה וכוח. הדוגמה הטובה לכך היא המשוריינים החלודים בשער הגיא. בודאי היו אנשים אשר נסעו לירושלים בשנות הראשונות לאחר קום המדינה, אנשים שהכירו אישית נופלים במשוריינים, אנשים שאולי נלחמו בעצמם במשוריינים. אך היום כאשר אנו עולים לירושלים אנו מוצאים את עצמנו מזמזמים את השיר "באב אל ואד" ואת מילותיו הנצחיות.

באב אל-ואד,

לנצח זכור נא את שמותינו,

שיירות פרצו בדרך אל העיר.

בצידי הדרך מוטלים מתינו.

שלד הברזל שותק, כמו רעי.

December 15, 2007

כמה חזון היה צריך ב-1948 כדי להשאיר את המשוריינים להיות זכרון לדורי דורות.

אין דרך להנציח במסתרים, הנצחה יכולה להיות רק דרך החצנה. רק על ידי הבאת ההנצחה לעין הציבור ולאפשר לציבור הרחב לשאול להתעניין להיזכר וזו אחת ממטרותיו העיקריות של אתר זה.

בספר "גלעד" שיצא בהוצאת משרד הביטחון בשנת 1989, ספר אשר מביא בדפיו למעלה מאלף אנדרטות לחיילים הפזורות ברחבי המדינה, יש הקדמה שנכתבה על ידי יצחק רבין אז שר הבטחון. למרות שנכתב על ידי שר הבטחון, הקטע הנ"ל מאד מתאים לכאן כמו נכתב כהקדמה לאתר זה.

וכך כתב רבין:

אין אנו בונים שערי ניצחון, ואין לנו היכלות גבורה. אין כמונו היודעים כי מלחמות, אפילו הסתיימו בניצחון, הן מסע ארוך אל הכאב והשכול.

הארץ הזאת ידעה סבל רב במלחמות וביניהן, פניה חרושות בקמטים של כאב.

שילמנו, ואנו מוסיפים לשלם, מחיר יקר תמורת הזכות לתקוע כאן יתד, לבנות כאן בית. ואיך אנו גומלים לאותה חבורה גדולה ומופלאה של נערים ונערות, ששילמו את המחיר היקר תמורת קיומנו כאן? אין תגמול. המעט שאנו, החיים, יכולים לגמול לחברנו המתים הוא הזיכרון, ההולך אחריהם ואתנו.

אנדרטות העץ, האבן והברזל הן אחת מן הדרכים, שבחרו מדינת ישראל, משפחות הנופלים וחבריהם כדי להביע הוקרה ותודה ולהנציח את זכר ההולכים. האנדרטות הן ציוני הדרך, המפה ההיסטורית והגיאוגרפית של המלחמות, הפעולות והתאונות. כמעט שאין הן פוסחות אף על אחד מאותם אירועי בטחון, שהיו לחלק מקורות החיים הכואבות של מדינת ישראל, מפסגת החרמון ועד למפרץ אילת.

קורות הארץ הזאת חקוקות באנדרטות העץ, האבן והברזל. אנשי הארץ המיוסרת הזאת עוצרים לידן – ושואלים. הרבה כוח טמון בשאלות הללו, בסקרנות לדעת, ללמוד ולזכור.

הזיכרון, החצוב באנדרטות, נע איתנו ממקום למקום, מזירת קרב אחת לאחרת, ממלחמה למלחמה, כמו מרוץ שליחים, ההולך על פני הארץ כולה ומעביר את מקל הקרבות מאחד לרעהו. זהו שימור היסטורי של הזיכרון, של אותה "דומיית לבבות אמיצים", כדברי נתן אלתרמן.

יצחק רבין, שר הביטחון

5. התחקיר לקראת בניית האתר

בבואי ללמוד את נושא ההנצחה גיליתי כי אין נושא הנסתר מן העין כמו ההנצחות, אנשים חולפים על פני האנדרטה פעמים רבות ואינם שמים לב עוד כי היא קיימת. חלק מהאנדרטות הוקמו במקומות בהם נפלו האנשים שלזכרן הוקמו האנדרטות, ומקומות אלו קשים לגישה בהיותם באזורי ספר או במטעים ושדות של מושבים וקיבוצים. אין גם גוף במדינה שלקח על עצמו לאסוף את המקומות בהם קיימות הנצחות ולכן רבות מהן אינן ידועות ואינן מוכרות. במישור הצבאי והבטחוני קיימת במסגרת משרד הבטחון יחידה הקרויה "היחידה להנצחת החייל" והיא מטפלת בכל נושאי ההנצחה של חללי צה"ל ומערכת הבטחון. לצער משפחות חללי הטרור אין מקבילה אזרחית במסגרת משרד הרווחה או הביטוח הלאומי המטפל בנושאים דומים עבור חללי הטרור.

December 15, 2007

התחקיר שהביא לאיתור המקומות המתועדים באתר זה היה ארוך וניזון ברובו משיחות עם אנשים וממידע שהגעת אליו במקרה, עוד מקום ועוד אחד עד שהרשימה הצטברה לכדי כמות שיש בה כדי למלא ספר. ההגעה למקומות עצמם גם היא לא הייתה קלה, אנדרטה בעיר לעיתים לוותה בכתובת מדויקת אך לעיתים רק מקום כללי היה ידוע. מעניין היה לגלות כי מקומות מסויימים אינם ידועים גם לאנשים הגרים מטרים ספורים ממקום ההנצחה ואחרים מפורסמים וידועים לכולם.

נסיעות רבות לחלקיה השונים של הארץ נדרשו כדי למצוא את המקומות ולצלמם, אנשים רבים וטובים עזרו במידע ובהכוונה למקומות ההנצחה.

כאשר התחלתי את המסע חיפשתי אנדרטות לנפגעי פעולות טרור ונפגעי פעולות איבה, במהלך המסע התברר לי כי רבים מאד שאינם מוגדרים נפגעי פעולות איבה, למשל חיילים, נפגעו בפעולות טרור בערים ובדרכים והינם מונצחים במקומות רבים. אתר זה לכן נוקט בגישה מאד ליברלית ואינו מקפיד על ההגדרות הנהוגות והמפרידות בין חללי צה"ל ומערכת הבטחון המוגדרים כחללי מערכות ישראל ובין חללי הטרור, אלא בודק כל אנדרטה לגופה, המטרה הראשונית היא ההנצחה ולא הגדרות מלאכותיות.

במהלך המסע גיליתי גם הנצחות לפעולות טרור שנעשו ממחוץ לגבולות המדינה, אולימפיאדת מינכן, בואנוס איירס וגם כאן הליברליות ניצחה, לא מצאתי לנכון להתמקד בפעולות טרור בתוך תחומי מדינת ישראל אלא בכל מקום שבו נרצחו ישראלים, ההנצחה הובאה כדי להראות את ההנצחה עצמה ופחות את נסיבות האירוע.

תהליך התחקיר גם הראה שיש מגוון רחב של הנצחות, בתי כנסת על שם, ספרי תורה, ספרי תפילה, פיונות מחשב, ספריות, ספרי זכרון, שירים, דיסקים, סרטים, מילגות, עבודות ועוד. הספר מביא בעיקר הנצחות בנוף, אנדרטות ומקומות הנצחה בחוץ, רק לעיתים וכדי לתת לקורא קורטוב מהמגוון מובאות צורות הנצחות נוספות. בדרך כלל כאשר למי שמונצח באנדרטה יש גם ספר לזכרו הרי שיובאו שתי צורות ההנצחה.

לאורך האתר כולו, אם מופיעה על האנדרטה או לידה לוחית זכרון המסבירה מי הוא נשוא ההנצחה, לוחית זו תובא בהגדלה כדי שהקורא יוכל לראות במו עיניו את הכתוב. הכיתוב הוא תמצית ההנצחה ונעשה על ידי המשפחה או החברים כדי להסביר את האירוע ואת האדם המונצח. אין דרך להתרשם מההנצחה בלי לקרוא את הטקסט.

האתר ותוכנו מביא את ההנצחות לכבודם של המונצחים וכדי להראות לאלו שלא עשו את המסע אתי עד כמה הרצון להנציח ולזכור גדול. יתכן ובתיאורים ובכיתובים נפלו טעויות עובדתיות על האירועים המתוארים. יתכן כי במהלך התחקיר לא מצאתי הנצחה מסוימת אשר מקומה באתר. אני מקווה כי המשפחות או כל אדם שמוצא הערה או הארה יפנה אלי באמצעות "צור קשר" באתר ויעדכן אותי כדי שאוכל לתקן ולעדכן את התיעוד.

אתר זה אינו סוף הדרך ופרוייקט זה ימשך עוד שנים רבות, כבר כעת ישנה בידי רשימה המכילה כחמישים אתרי הנצחה שאליהם לא הגעתי ואשר צריך לצלמם ולהוסיפם לאתר, העבודה תיעשה בהמשך כפי שיאפשר הזמן.

תהליך העבודה התחיל כתחקיר מפה לאוזן ואיסוף מידע על המקומות אחד לאחד, שאלתי את האנשים שנתקלתי בהם ושחשבת שיש להם לדעת על מקומות הנצחה, פרסמתי מודעה בעלון ארגון נפגעי פעולות איבה וקיבלתי לאכזבתי מספר קטן של תשובות, כארבע מכתבים עם תיאורי מקומות. לאחר מספר שבועות ולאחר שהצטברו מספיק מקומות, לקחתי ממקום העבודה חופשה ללא תשלום והתחלתי בנסיעות לכל קצווי הארץ לצורך צילום האתרים.

תהליך מציאת המקומות במיוחד אלו הנמצאים בשדות הרחוקים היה מעניין, מאתגר ולעיתים מתסכל – למדתי שצריך להגיע אל מזכירות היישוב, רצוי לא בשעת ארוחת הצהרים, הייתי שואל איפה נמצא אתר ההנצחה של אלמוני פלוני, ואז היו מזעיקים את אחד מזקני היישוב אשר היה מתלווה אלי ועוזר במציאת המקום. כאשר לא היה מלווה הייתי משוטט בשדות, בפרדסים ובמטעים ולפעמים מעביר שעות עד מציאת האנדרטה. לעיתים האנדרטה

December 15, 2007

הסתתרה מאחורי שיחים וניכר כי שנים רבות איש לא פקד את המקום. לעיתים הייתי מגיע לאנדרטה שכדי לצלם אותה בצורה מכובדת ניקיתי את האיזור ואספתי ניירות ושאריות זבל אחרות.

בתחילת התהליך יצרתי קשר עם ארז שני ממחלקת הטקסים של עיריית ירושלים, הוא הסכים להתלוות אלי לסיוור בעיר, הוא הראה לי את המקומות וסיפר את הסיפור מאחורי כל מקום ואני צילמתי. זו הייתה הפעם הראשונה שנאספו אצלי כעשרים אתרי הנצחה אחרי מסע אחד בלבד. זה גם היה המסע אשר שכנע אותי כי כנראה יש בארץ הרבה יותר מקומות הנצחה מאשר ידוע למישהו.

דבר הפרוייקט הגיע גם אל טלי ליפקין שחק והיא כתבה כתבה אשר התפרסמה במוסף של עיתון מעריב בשבוע שלפני יום הזכרון. הכתבה סיפרה את סיפורו של אסף ואת הסיפור של פרוייקט תיעוד ההנצחות, בעקבות כך התקשרו אלי אנשים וסיפרו על מקומות הנצחה נוספים. סריקה של הכתבה מופיעה באתר תחת הלינק "לוח מידע."

נפגשתי עם דר' אילנה שמיר אשר עבדה על פרוייקט ספר "גלעד" שהפיק משרד הבטחון, שמעתי ממנה סיפורים על הספר שהיא עשתה ועל התהליך, קיבלתי עוד כמה טיפים לדרך.

בהמשך התהליך פגשתי את איתן ישראלי מקיבוץ עמיר שעשה סקר אנדרטאות עבור המועצה האיזורית גליל עליון, הסקר שלו כלל לאו דווקא אנדרטאות של חללי טרור אלא את כל האנדרטאות באיזור, הסקר שלו נעשה כיוון שהמועצה האיזורית גליל עליון רצתה לקבל מושג על כמה אנדרטאות יש בתחום השיפוט שלה כיוון שאנדרטאות דורשות תחזוקה וצריך לטפל באנדרטה וסביבתה. איתן עזר לי לאתר מספר אנדרטאות של חללי טרור והראה לי תמונות של מקומות שהוא ביקר בהם וצילם. קיבלתי ממנו עזרה רבה ועוד מספר אתרים שנספחו לרשימה.

קיבלתי תמונות מאנשים אשר בעוברים ליד אנדרטה אינם יכולים שלא לעצור ולצלם. שניים כאלה מוזכרים בפרק הבא "עזרה ואחדות".

6. עזרה ואחדות

כפי שבעת מלחמה מתאחד עם ישראל, וכפי שראינו במלחמת לבנון השנייה שנהרגים במלחמה גם חיילים בני המכינה בעלי ומפוני רצועת עזה אך גם מהצד השני של המפה הפוליטית כדוגמת אורי גרוסמן בנו של הסופר דוד גרוסמן. הרי גם בגישה להנצחה אין הבדלים ביננו וכולנו עם אחד.

במהלך תהליך התחקיר והניסיון לגלות עוד ועוד מקומות נתקלתי בשני אנשים אשר שמחו לעזור והעבירו לי לא מעט תמונות של אתרי הנצחה. שניהם אגב העבירו לי תמונות בעיקר מיהודה ושומרון איזור שלא הגעתי אליו הן מסיבות בטחוניות והן מהסיבה שרוב ההנצחות שם הן ספונטניות ואינן מתועדות, התמונות שקיבלתי צולמו דרך אגב תוך כדי נסיעה בדרכים והתקלות מקרית באתרי הנצחה. הראשון שהגעתי אליו היה רמי מאתר האינטרנט יש"ע ניז אשר מסתובב רבות באיזור יהודה ושומרון וצילם אתרי הנצחה רבים ולעומתו מהצד השני של המפה הפוליטית אך עם אותה אכפתיות להנצחה ולהנצחות, דרור אטקס מארגון שלום עכשיו אשר מסתובב רבות בדרכים ומצלם ומתעד עבור ארגונו את ההתנחלויות אך אינו יכול שלא לעצור ולצלם את ההנצחות הפזורות בשטח שבהן הוא נתקל. במקרים רבים קיבלתי משניהם תמונות של אותו אתר הנצחה, תמונות אשר השלימו אחת את השניה שכן צולמו בשעות שונות של היום עם אור שונה ומזוויות שונות.

ברור לי ששניהם אינם מסכימים על הרבה מאד דברים אבל כששניהם עוברים ליד הנצחה בשטח הם מרגישים כלפי המונצחים את אותה ההרגשה.

7. התרשמות אישית מאנדרטאות

December 15, 2007

במהלך השיטוטים בארץ היו כמה אנדרטאות אשר יצרו רושם עז ואשר הרשימו אותי ביותר. הראשונה היא האנדרטה לזכרם של נרצחי הפיגוע הכפול בבית ליד שנכון להיום עדיין לא הסתיימה בנייתה. האנדרטה שמראה את מוטיב סולם יעקב ואת האנשים העולים השמימה חזקה בעיצובה, בגודלה ובמיקומה. כל מי שנוסע בכביש צומת בית כפר יונה אינו יכול לפספס את האנדרטה בצד הכביש, ומצד שני היא מראה את חוסר היכולת לעיתים לסיים פרויקטי הנצחה בזמן סביר בגלל מגבלות כספיות ואחרות, וכך נשאר במשך שנים האנדרטה לצד הדרך עד שיגיע יומה להיות מושלמת ולמלא את יעודה.

האנדרטה השניה היא תחנת האוטובוס בקריית מנחם בירושלים ברחוב מקסיקו אשר מהווה אנדרטה חיה לזכרם של אלו שנרצחו במקום, חומר הגלם היחיד ששימש את המנציחים היה אהבה. וכך תחנת אוטובוס הפכה למקום של הנצחה שכל מי שעובר ברחוב רואה, וכל מי שממתין בתחנה יכול לקרוא על הנרצחים לחקוק אותם בליבו ולזכור אותם.

December 15, 2007

החומר שנאסף ומובא באתר היווה מקור לעבודות שנעשו על ידי סטודנטים ושעסקו בנושא הנצחה אם בארכיטקטורה של האנדרטאות ובמבנה והחומרים מהם נעשות האנדרטאות ואם בסוציולוגיה ובסגנון תוכן הכיתוב על גבי האנדרטה .

אני תקווה שהאתר יהיה אתר של הנצחה וזכרון אך גם יביא תועלת לכל מי שירצה לעסוק בנושא.

יוסי צור

אבא של אסף (בלונדי)

כמעט בן 17 בהירצחו בפיגוע אוטובוס
קו 37 בחיפה בחמישי למרץ 2003 .